

прийняття та реалізації державної політики для громадськості й зацікавлених груп.

Список використаних джерел

1. Аналіз державної політики в Україні: навчальна дисципліна, сфера професійної діяльності, галузь прикладних досліджень: збірка документів і матеріалів / [уклад. О. І. Клієвич, В. В. Тертичка]. – К.: К. І. С., 2004. – 210 с.
2. Ахременко А. С. Политический анализ и прогнозирование: [учеб. пособие] / Ахременко А. С. – М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
3. Браун М. П. Посібник з аналізу державної політики / М. П. Браун; [пер з англ.]. – К.: Основи, 2000. – 243 с.
4. Веймер Д. Л. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Л. Веймер, Е. Р. Вайнінг; [пер. І. Дзюби, А. Олійник]. – [2-е вид.]. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2000. – 654 с.
5. Гогвуд Б. Аналіз політики для реального світу / Б. Гогвуд, Л. Ган; [пер. А. Олійника]. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. – 396 с.
6. Данн В. Н. Державна політика: вступ до аналізу: підручник для ВНЗ / В. Н. Данн; [пер. з англ. Г. Є. Краснокутського; наук. ред. М. О. Баймуратов]. – Одеса: АО БАХВА, 2005. – 504 с.
7. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження в Україні: навч. посібник / [Валевський О. І., Ребало В. А., Логунова М. М. та ін.]; заг. ред. В. А. Ребала, В. В. Тертички. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 232 с.
8. Пал Л. А. Аналіз державної політики / Л. А. Пал; [пер. з англ. І. Дзюби]. – К.: Основи, 1999. – 422 с.

9. Петренко І. І. Сутність державної політики та державних цільових програм / І. І. Петренко // Віче (Журнал Верховної Ради України). – 2011. – № 10. – С. 23–25.

10. Ребало В. А. Політична аналітика та прогнозування: навч. посібник / Ребало В. А., Валевський О. Л., Кальниш Ю. Г. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 60 с.

11. Романов В. С. Вступ до аналізу державної політики: навч. посібник / Романов В. С., Рудік О. М., Брус Т. М. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2001. – 238 с.

12. Сурмін Ю. П. Аналітика державного управління: сутність і тенденції розвитку [Електронний ресурс] / Ю. П. Сурмін // Державне управління: теорія та практика. – 2007. – № 1. – Режим доступу до журн.: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2007-1/txts/06sypdsv.htm>

13. Сурмін Ю. П. Аналитическая деятельность: теория, методы, инструменты: учеб. для студ. высш. завед. / Ю. П. Сурмін, И. П. Бидзюра – К.: "Освіта України" 2012. – 494 с.

14. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. Тертичка. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2002. – 750 с.

15. Туронок С. Г. Политический анализ: курс лекций [учеб. пособие] / Туронок С. Г. – М.: Дело, 2005. – 359 с.

16. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: [підручник] / Шляхтун П. П. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 472 с.

17. MacRae D. Policy analysis for Public Decisions / D. MacRae, A. J. Wilde. – North Scituate, MA: Duxbury Press, 1979. – 344 p.

18. Patton C. Basic methods of policy analysis and planning / C. Patton, D. Sawicki. – 3 edition. – New York: Pearson, 2012. – 480 p.

Надійшла до редколегії 11.04.14

И. И. Петренко, канд. полит. наук, ассист.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ "АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ"

В статье исследована проблема определения понятия "анализ государственной политики". Проанализировано подходы к пониманию анализа государственной политики, определено его основные составные. Выделено и охарактеризовано функции анализа государственной политики. Предложено авторское понимание понятия "анализ государственной политики".

Ключевые слова: анализ государственной политики, анализ, политика, государственная политика.

I. I. Petrenko, PhD, Assistant Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE PROBLEM OF PUBLIC POLICY ANALYSIS' DEFINITION

The problem of public policy analysis' definition is explored in the article. The approaches to the understanding of public policy analysis are analyzed; its main components are defined. The functions of public policy analysis are singled out and described. The author's view of the concept of "public policy analysis" is proposed.

Keywords: public policy analysis, analysis, politics, public policy.

УДК 321.7

Д.О. Печенюк, здобувач
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Б. БАРБЕР ПРО ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР СИЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

У даній статті автор досліджує особливості процесу інституціоналізації сильної демократії, необхідні для цього інструменти та механізми. Аналізуються три ключові аспекти інституціоналізації: обговорення, прийняття рішень та дія. Вивчаються дванадцять фундаментальних стратегічних положень програми сильної демократії, які мають бути імplementовані у соціально-політичну практику, а згодом і в економічну сферу.

Ключові слова: сильна демократія, інституціоналізація, обговорення, прийняття рішень, дія, сусідські асамблеї, жеребкування, публічна служба, електронне голосування.

Розробляючи теорію сильної демократії, американський дослідник Б. Барбер повсякчас критикує ліберальну демократію, акцентує увагу на її недоліках і застарілості, невідповідності істинним принципам демократії і пропонує концептуальну модель, яка на його переконання, спроможна максимально подолати негативні сторони представницької ліберальної демократії, відмовившись від верифікації політичної практики з філософським знанням, звеличивши роль громадянина, його значущість у політичних процесах, активність громади, значення обговорення у процесі вироблення політичного рішення і залученості громадян у процес творення долі тієї соціальної спільноти, до якої вони належать.

Однак, творець теорії сильної демократії добре усвідомлює, що вийти за межі теоретичного поля і імplementувати ідеї у прикладну царину зможе допомогти тільки вироблення інституційної системи, реальних механізмів і засобів запровадження сильної демократії у

реальну політичну практику. Б. Барбер пише: "Сильна демократія потребує безпосередницького самоуправління залученим громадянством. Вона потребує інститутів, які б включили індивідів і на рівні району проживання і в національному масштабі до спільного обговорення, спільного прийняття рішення і політичного судження, і спільної дії" [2, р.261].

Саме тому він і звертається до розробки відповідного комплексу соціально-політичних інституцій, які у взаємодії покликани доповнювати одна іншу, оптимізувати і злагоджувати функціонування сильної демократії. Наслідуючи логіку міркувань вченого, ми також вважаємо за доцільне і навіть необхідне звернутися до детального аналізу інституційного аспекту теорії сильної демократії.

Вчений зазначає, що рівень розвитку сучасного суспільства, а особливо його комунікаційних і технологічних складових, відкриває двері для сильної демократії, адже може інструментально забезпечити переважну

© Печенюк Д.О., 2014

більшість її потреб. На думку дослідника інститути сильної демократії мають відповідати ряду критеріїв, а саме: 1) бути реальними і здійснюваними, продуктом дійсного політичного досвіду; 2) доповнювати і бути конкурентоспроможними по відношенню до представницьких інститутів на державному рівні; 3) прямо проводити небезпеки лібералізму повз такі схильності учасницьких спільнот, як ірраціоналізм, упередженість, уніфікація та нетолерантність, тобто захищати кожного окремого індивіда і його думку, позицію меншості тощо; 4) долати недоліки сучасності такі, як масштаб, технології, складність, парадокс парохіалізму і 5) надавати вираз особливим проявам сильної демократії – обговоренню, судженню, суспільній думці, пропонуючи альтернативи представництву, звичному голосуванню, правлінню бюрократів та експертів.

Вчений переконаний, що переорієнтація демократії у партисипаторний напрям потребує інноваційних інституцій, сильна демократія повинна бути озброєна не лише політичною програмою, а й політичною стратегією. А це значить, що сильна демократія повинна запропонувати системну програму інституційних реформ, а не просто часткові і не пов'язані між собою модифікації. Інституційні зміни мають першочергово торкатися трьох основних сфер, які вирізняють сильну демократію: обговорення (розгляд, формування порядку денного, слухання, емпатія), прийняття рішень (громадська думка, політичне рішення, вироблення політики) і дії (спільна робота, спільна дія, громадянська служба).

У кожній з вище названих сфер мають бути встановлені певні інститути, які у комплексній взаємодії наблизять демократію до партисипаторного зразку. Вважаємо логічним розглянути відповідні інститути і проаналізувати їхнє призначення, значення і значущість.

Інституціоналізація обговорення зразку сильної демократії потребує: сусідських асамблей, телевізійних міських зустрічей та громадських організацій з обговорення громадянської освіти і рівного доступу до інформації, додаткових інститутів. Отже, щодо сусідських асамблей Б. Барбер зазначає, що вони є засадничими для демократії, адже без спілкування і обміну думками не може бути влади народу. "Чи на ринковій площі, чи у сквері, чи у сільській лавці, чи у перукарні або ж шкільному подвір'ї, або ж міських зборах, демократія повинна мати місце для локальних розмов, свій сусідський парламент. Метою не є здійснення влади чи творення політики: це потрібно для формування умов для здійснення влади – введення громадянської компетентності" [2, р.267-268].

У цьому контексті доречно пригадати роботу Г.Арендт "Про революцію", в якій дослідниця посилається на ідею Т. Джефферсона, що добре усвідомлював "наскільки небезпечним може бути надання народу участі у політичній владі без надання їм одночасно більшого громадянського простору за виборчу скриньку і більшої можливості для висловлювання на публіці за день виборів" [1, р. 256].

Відтак, потрібно створити загальнонаціональну систему місцевої громадянської участі, мережу сусідських асамблей у сільській, приміській та міській місцевості, адже політична свідомість народжується в околі. Як писав М. Котлер у роботі "Сусідське управління: місцеві засади політичного життя": "У сусідстві... люди розмовляють одне з одним і детально викладають свої почуття поки рухаються до отримання джерела цінностей у їхніх життях. Вони рухаються до предметів, які сусіди розуміють і поділяють – а саме, спільнота і самоуправління" [4, р. 2].

Такі сусідські спільноти, на думку, Б. Барбера, можуть налічувати від п'яти до двадцяти п'яти тисяч гро-

мадян, проводитись у вигляді форумів з громадянських обговорень по питаннях місцевого, а також регіонального і національного рівнів без замахів на сучасні делегування управлінської відповідальності та влади. Громадянська освіта поступово збільшить компетентність громадян, і з часом асамблеї зможуть стати потенційними інститутами з питань місцевого прийняття рішень і діяльності спільноти. Сусідські асамблеї можуть відбуватися раз на тиждень, коли дорослі люди, що працюють, матимуть можливість їх відвідувати. На початкових етапах, поки вони не переберуть на себе відповідальність прийняття рішень, справа асамблей матиме три вектори: гарантування місцевої звітності, обговорення питань (встановлення порядку денного), діяльність у ролі омбудсмена. На другому етапі становлення, сусідські асамблеї зможуть стати голосуючими виборчими округами щодо регіонального і національного референдумів, і можливо, діяти як об'єднання спільнот у системі телекомунікацій. Задля постійного функціонування сусідські асамблеї повинні мати фізичний "дім", спочатку можуть використовуватися будівлі загального значення, такі як школи, але з часом для асамблей мають бути відведені окремі приміщення для їхнього повноцінного функціонування, які згодом стануть домом громадян, по-справжньому громадянським простором, в якому жінки і чоловіки зможуть підтверджувати громадянство. "Задовго громадянство було ідентичністю без фіксованої адреси і постійної резиденції" [2, р.271], – зазначає Б. Барбер.

Для захисту прав і більшої ефективності асамблей в їхній роботі мають бути задіяні голова і секретар, ці посади повинні обійматись навченими представниками громади, які можливо мали досвід роботи у федеральній громадській службі. Голова і секретар не матимуть права голосу, а слідкуватимуть за чесністю дискусій, відкритістю дебатів, не беручи самостійної участі у процесі обговорення.

Безперечно, ліберальні демократи схильні вважати, що ідея сусідських асамблей приречена через нестачу людської активності. Як писав Дж. Помпер у роботі "Внесок політичних партій у демократію": "виборці мають забагато справ, що тиснуть на них, починаючи із заробляння грошей до занять коханням, щоб прослідкувати за арканом процедур управління" [5, р.7].

Але Б. Барбер має що сказати у відповідь на подібні закиди. Він переконаний, що люди відмовляються від участі тільки тоді, коли з політикою не рахуються, вони є апатичними, тому що позбавлені влади, а не безвладними через власну апатичність. Він наголошує, що прийшов час звільнити сусідство від ностальгії і поновити на позиції серцевини клітини демократичного тіла політики.

Як ми розуміємо, сусідські асамблеї пропонують живі форуми, але вони зачіпають лише населення певної обмеженої місцевості, і можуть мати тенденцію до розмежування регіонів і нації як такої. Регіональний і національний рівні потребують обговорення не менше. Сильна демократія вимагає такої форми міської зустрічі, за якої участь пряма, а комунікація регіональна чи навіть національна. Проблема масштабів може бути вирішена за допомогою модернізації електронної комунікації. Під останньою вчений має на увазі першочергово кабельне телебачення і супутникові ресурси, інтерактивні можливості відео і комп'ютерів тощо. Проте варто наголосити, що ідея спілкування між громадянами на державному рівні зародилася у дослідника у вісімдесяти роки ХХ століття, коли інформаційні технології і мережа Інтернет не мали навіть натяку на сучасні масштаби розвитку і потужності, які сьогодні додають сильній демократії більше шансів на успіх у власній реалізації.

Б. Барбер зазначає, що телекомунікаційні технології можуть використовуватися по-різному, залежно від того, які цілі у осіб або груп, що їх використовують, виникають нові ризики для сильної демократії, адже обговорюваний технологічний інструмент може використовуватися цивілізовано і конструктивно або ж – деструктивно і маніпулятивно. Однак, якщо досліджувати ідеальну модель, тоді за неї ці нові технології повинні використовуватися для підвищення громадянської освіченості, гарантування рівного доступу до інформації, зв'язку між громадянами і інститутами, що робитиме їхнє спілкування можливим і продуктивним на великих просторових відстанях. Однак телекомунікаційне спілкування не може лишатися неконтрольованим, для здійснення організаційної функції, на думку вченого, має бути створена громадянська комунікаційна спілка (ГКС), яка нестиме відповідальність за конструктивне використання мережі та захист індивідів від засилля необ'єктивної інформації, члени такої спілки обиратимуться з представників різних сусідських асамблей або з регіональних асоціацій, які складатимуться з певного ряду сусідських асамблей.

Відповідно дані засоби, як ми вже зазначали, сприятимуть зростанню освіченості і компетентності громадян і урівнюватимуть їхні шанси на доступ до інформації. Цілком зрозуміло, що інформаційне суспільство, з одного боку, полегшує дану справу, а з іншого – ускладнює. Зростає кількість громадян з доступом до інформації, але в той же час збільшується і кількість інформації з усіх суспільно значущих царин, зокрема, політичної, економічної тощо. Вчений вважає можливим подолати цю дилему наступним шляхом: дотувати видавничу і телевізійну сферу, щоб вони забезпечували населення рівним доступом до друкованих і відео матеріалів освітнього та інформативного характеру.

Додатковими засобами, що поживляватимуть роботу сусідських асамблей, за Б. Барбером мають стати представницькі міські збори, керування офісом шляхом жеребкування, декриміналізація та мирова юстиція. Представницькі міські збори врівноважують принцип участі та повної залученості громадян до процесу обговорення на місцевому рівні, рятуючи від роз'їдаючого впливу масштабу. Представники міських зборів обиратимуться шляхом жеребкування, а членство змінюватиметься, таким чином кожен громадянин певний час братиме участь у процесі управління. Це саме стосується і муніципалітетів, які також можуть формуватися з громадян. Щодо юридичного аспекту, Б. Барбер зазначає, що значна кількість проступків може бути виведена з кримінального кола і розглядатись не у суді, а в інший спосіб, наприклад, на форумах справедливості.

Щодо інституціоналізації виміру, пов'язаного з прийняттям рішень, вчений говорить про необхідність активізації національної ініціативи і процесу референдуму, запровадження електронного голосування, виборів за жеребом (розподіл, заміна і платня), гарантування та ринкового підходу до публічного вибору. Отже ініціатива і референдуми мають стати одними з головних інструментів у руках населення, якщо воно хоче позбутися маніпуляцій еліти і збільшити свою участь в управлінні державою. Вони можуть стати сходинкою на шляху до поновлення обговорення і суспільного прийняття рішень. Безперечно, скептики і захисники ідеї правління експертів продовжуватимуть виступати проти законодавства, що виробляється шляхом референдуму, народної правотворчості, наголошуючи на тому, що в наш занадто складний і технологічний час люди не зможуть здійснювати пряме управління розсудливо. Однак, на думку творця теорії сильної демократії, прибічники представницької демократії просто помиляються у са-

мому розумінні законотворчої функції, сприймаючи її як інституціоналізацію науки або істини, натомість її слід сприймати як вплив громади на науку та істину. І в цьому аспекті громадяни нічим не відрізняються від обраних законотворців: їхнє завдання полягає у виробленні висновків та поглядів, оцінці, покладаючись на здоровий глузд, а не експертизу. Політичний здоровий глузд виходить з ціннісних пріоритетів, а тому ініціатива і референдум можуть збільшити потужність і продуктивність громади, що є неодмінною умовою сильної демократії і водночас ключовим елементом її програми.

"Інтерактивні відео комунікації роблять можливими нові форми голосування, які при обережному використанні, можуть посилити демократію" [2, р.289], – наголошує Б. Барбер. Актуалізація подібної можливості відбувається у зв'язку з тим, що виникає підґрунтя і практична форма втілення відповідей регіонального і національного масштабів, виникає можливість електронного голосування. Проте вчений наголошує, що зручна процедура електронного голосування має відбуватися не вдома у громадянина (окрім випадків людей, що мають проблеми з руховим апаратом, молодих матерів, осіб похилого віку тощо), а в місцях, вироблення і продукування думок і суджень громади, в сусідських асамблеях, адже знаходячись вдома, людина буде більше думати про власні інтереси і надавати перевагу рішенням, які будуть більш вигідні їй як приватній особі, а ось рішення які прийматимуться на спільній території, з урахуванням впливу громади з відчуттям загальної волі, будуть більш вигідними спільності, в силу чого носитимуть більш демократичний характер.

Б. Барбер добре усвідомлює, що навіть за прямої демократії сильного зразку буде неможливим повністю відмовитися від представництва, що першочергово пов'язано з масштабами сучасних держав, але на його думку, вибори цих представників мають відбуватися з чітким урахуванням і розробленими процедурами розподілу повноважень, заміни представників і питання оплати їхньої праці. Він вважає за доцільне повернутися до процедури виборів представників за жеребом, способом який визнавався Ш. Монтеск'є найбільш природним для демократії. "Введення виборів за жеребом на обмежуючій основі може врятувати представництво від самого себе, дозволивши одним громадянам діяти від імені інших (маючи справу з проблемою масштабу)" [2, р. 291], – зазначає вчений. Жеребкування також допоможе нейтралізувати деформуючий вплив можливості на публічну службу, розподіливши публічну відповідальність більш рівномірно між населенням, залучивши значно більшу кількість громадян до процесу вироблення політики і адміністрування. Вчений стверджує, що є дві арени, до яких може застосовуватись жеребкування у сучасних представницьких системах. Перша – місцеві асамблеї, на яких за допомогою жеребу можуть визначатись представники, делеговані до регіональних асамблей (кількість обранців може варіюватись, але в середньому дорівнювати п'яти особам з однієї сусідської асамблеї, а термін їхніх повноважень Б. Барбер пропонує обмежити одним роком). Друга – це місцеві офіси, які не вимагають від представників особливих вмінь та навичок, знань і досвіду, хоча останні і можуть отримати певну мінімальну підготовку. Жеребкування таким чином залучить до політичного процесу тих, хто раніше вважався апатичним через безвладдя, зрівнявши їх у можливостях із забезпеченими і освіченими.

Однак, щоб запрацювати по-справжньому демократично, ідея жеребкування має бути доповнена, на думку дослідника, регулярною ротацією представників, з одного боку, задля того, щоб максимальна кількість насе-

лення могла бути залучена до процесу управління, а з іншого – задля уникнення таких недоліків як корупція, лобіювання тощо. Окрім цього, вчений переконаний у тому, що представники мають отримувати щоденну платню за виконання обов'язків, покладених на них громадою, задля того щоб компенсувати час, витрачений на справи спільноти, без виконання професійної роботи, і з метою стимулювання якісно виконувати публічні функції. "Там, де кожен громадянин має рівну можливість політичного судження і рівну відповідальність за загальне благо, ротація відповідальності серед громадян, обраних жеребом, стає впливовим символом істинної демократії. Це найпростіший ... інструмент сильної демократії" [2, р.293], – переконує Б. Барбер.

Щодо інструментів гарантування і ринкового підходу до публічного вибору вчений зазначає наступне: перший серед демократичних інструментів – це вибори, останнім часом децентралізований або ринковий підхід щодо публічного вибору набуває все більшої популярності. Такий підхід спрямований на надання індивідам влади щодо публічного вибору, він передбачає використання ринкових механізмів у процесі визначення суспільних інтересів. Громадяни, озброєні виданими урядом гарантіями, наділені економічною владою купувати товари та послуги, які припадають їм до вподоби, в той час як створення та обслуговування цих товарів і послуг відводиться приватним виробникам, які змагаються на вільному ринку за отримання замовлень від споживачів. У цілому ця ідея не є новою, і сягає по суті часів артикулювання А. Смітом головних положень вільного ринку, а згодом була імплементована до практики США, наприклад, коли Дж. Білл дозволив ветеранам Другої світової війни здобувати освіту у будь-якому навчальному закладі.

Б. Барбер вважає, що можливо, якби ця ідея була виключно ліберального характеру, вона б не потрапила до програми сильної демократії. Проте у 60-ті роки ХХ століття ціла низка науковців, критиків і аналітиків, зокрема, К. Дженкс, Дж. Кунс, С. Шугармен взяли на озброєння ідею гарантій як прогресивну альтернативу для гаснучої системи безкоштовної середньої школи у США. Вони стверджували, що така система збільшить батьківську активність, урівняє вибір і допоможе подолати недоліки існуючої системи. Батьки, залучені до проблеми освіти дітей, стають громадянами, залученими до проблеми сусідського ареалу. Гарантії виступають у вигляді форми влади, а влада – це найбільш ефективний каталізатор громадян. Звісно, система гарантій веде за собою і комплекс небезпек, зокрема, активізація індивідуальних інтересів громадян як батьків, що зацікавлені ліпшою освітою для своєї дитини, проте маючи приватне коріння, ця проблем змушує громадян діяти злагоджено, взаємодіючи з іншими громадянами-батьками. Окрім того, гарантії можуть не просто збільшувати громадську активність, а й викривляти спільноту, привносячи корупційні моменти. Це свідчить про те, що ідея системи гарантій не може сприятися з ентузіазмом, але також не може позбавлятися можливості експериментального застосування.

І ще один вимір інституціоналізації сильної демократії, пов'язаний з аспектом демократичної дії, передбачає актуалізацію національного громадянства і спільної дії, сусідського громадянства і спільної дії, демократії на робочому місці та перетворення сусідства на фізичний публічний простір. Національна служба сприймається Б. Барбером як життєво важливий елемент між правами і обов'язками за режиму сильної демократії. І права, і обов'язки розуміються дослідником як творіння конституційної системи, фундамент для здорового

громадянства. Народ, який має волю святкувати свої права, але не бажає прямо їх захищати, на думку вченого, приречений невдовзі втратити причину веселощів. З демократичним громадянством не можуть порівнюватися ані об'єднання фахівців, ані волонтерські організації.

Думки про загальну національну службу наводять Б. Барбера на іншу ідею – створення універсальної громадянської служби, яка покликана здійснювати навчально-тренувальні програми людського ресурсу, пов'язані з управлінськими можливостями, які згодом допоможуть удосконалити демократію. Навчання повинні будуть проходити усі дорослі люди, незалежно від статі, статків тощо, і освітній процес триватиме в середньому від одного до двох років. Усі студенти матимуть можливість обирати програму серед п'яти напрямків: захисного, міського, сільського, міжнародного і особливо-го. Однак перш ніж обрати один із вище перерахованих напрямків навчання, усі будуть проходити тримісячний курс з фізичної підготовки, механіки, екології, електоральних навичок, громадянської освіти, елементів соціальної науки тощо. Кожна група (комуна) з певної спеціальної науки матиме сто студентів, які поділятимуться ще на чотири підгрупи по двадцять п'ять осіб (команди комуни), вони будуть розміщені у відповідні спеціальності соціальної умови і їхня діяльність зосереджуватиметься на вирішенні ключових проблем певної царини. За таких умов громадяни, що служать своїй державі, стануть посправжньому публічними. Вчений має надію, що з часом подібні служби зможуть з'явитися і в економічній царині.

Б. Барбер підмічає, що політична участь є більш доступною на рівні сусідства, коли наявна безліч варіантів для залучення. Хоча, говорячи про використання інструменту жеребкування, він наголошує на зростанні такої можливості у процесі управління для кожного громадянина. Сильна демократія розвиватиме програму Дія, що сприятиме активності на всіх рівнях від локального до національного. Наприклад, можна запровадити громадянські прибирання або створювати місцеву поліцію, що перетворюватиме апатію на активність. Однак цей інструмент буде лише додатковим у процесі генералізації загального духу громадянської відповідальності.

Вчений зазначає, що фундаментальним положенням сильної демократії виступає теза про первинність політики по відношенню до економіки. Однак демократизація робочого місця може відбуватися й на початкових етапах побудови сильної демократії. Наприклад, у роботі проєктів, фінансованих урядом, що відбувається за принципами гуманного управління і егалітаризму, або ж у кооперативних моделях, в межах яких робітники одночасно виступають й власниками бізнесу. Н. Картер у роботі "Демократія на робочому місці: перетворення робітників на громадян?" пише: "...робочі кооперативи – організації, власниками яких і контроль над якими здійснює робоча сила – місце, де очікується найбільш екстенсивна і регулярна участь, а відтак і її вплив – суттєвіший" [3, р. 167].

І ще один останній за рахунком, але не останній за значенням елемент інституціоналізації сильної демократії пов'язаний з перетворенням сусідства на фізичний публічний простір. Б. Барбер говорить про те, що програма сильної демократії вимагає своєрідної архітектури та дизайну, які б відповідали вимогам обговорення і надавали громадянству фізичний ареал розташування і функціонування. Громадські місця мають стати аренами задоволення і духу братерства, дискусії та активності, прийняття й аналізу рішень. Сусідські асамблеї потребують власної локації, яка б підтримала їхню місію перетворення чужинців на сусідів. І що важливо, сусідство має бути організоване таким чином, щоб зберігаючи власну ідентичність, кожен

громадяни був відкритим для іншого, і тоді парохіалізм як ворожість до чужинців не матиме шансу на появу. Традиційне сусідство початку ХХ століття було значно безпечнішим і продуктивнішим за сусідство на початку ХХІ сторіччя в силу специфіки забудови території. Освітні школи на території певної сусідської асамблеї мають привчати молодь до основ громадянства, розтлумачувати, що являє собою феномен сусіда та громадянина, відмовляючись від будь-яких проявів дискримінації за будь-якою ознакою. На глибоке переконання американського дослідника, лише перекроювання ландшафту допоможе формуванню справжньої сильно-демократичної свідомості у людей.

Отже, як ми могли зрозуміти з усього вище наведеного матеріалу, порядок денний розбудови сильної демократії за Б. Барбером не обмежується однією реформою або введенням одного соціального інституту. Запровадження демократії сильного зразку – це застосування комплексу інститутів, механізмів та інструментів, які лише у взаємодії зможуть допомогти розвою прямої демократії у теперішньому часі. Безперечно, ідеї американського вченого не позбавленні раціонального зерна, однак, в багатьох аспектах ми бачимо його захоплення своєю теорією, що часом засліплює дослідника і

позбавляє можливості бути об'єктивним. Не можна, наприклад, погодитись з Б. Барбером у питанні, що стосується телекомунікаційних технологій, електронного урядування і виборів, однак в той же час викликають подив такі ідеї науковця, як перекроювання фізичного простору, спільні прибирання тощо. І в цьому сенсі доволі слушним буде пригадати речення, яке вчений пропонує нам на початку знайомства з його теорією, зазначаючи що сильна демократія – це ідеальний тип політичного режиму, а відтак може слугувати лише певним мірилом практики, реальних інститутів, явищ та відносин.

Список використаних джерел

1. Arendt H. On Revolution. – New York: Viking Books, 1965. – 350 p.
2. Barber B. Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age. – Berkeley: University of California Press, 2003. – 320 p.
3. Carter N. Workplace Democracy: Turning Workers into Citizens? / Participatory Democracy and Political Participation: Can Participatory Engineering Bring Citizens Back In? – New York: Taylor & Francis, 2006. – 256 p.
4. Kotler M. Neighborhood Government: The Local Foundations of Political Life. – New York: Bobbs Merrill. – 1969. – 123 p.
5. Pomper G. The Contribution of Political Parties to Democracy. – New York: Praeger. – 1980. – 156 p.

Надійшла до редколегії 11.04.14

Д. А. Печенюк, соискатель
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

В. БАРБЕР ПРО ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ СИЛЬНОЙ ДЕМОКРАТИИ

В данной статье автор исследует особенности процесса институционализации сильной демократии, необходимые для этого инструменты и механизмы. Анализируются три ключевых аспекта институционализации: обсуждение, принятие решений и действие. Изучаются двенадцать фундаментальных стратегических положений программы сильной демократии, которые должны быть имплементированы в социально-политическую практику, а со временем и в экономическую сферу.

Ключевые слова: сильная демократия, институционализация, обсуждение, принятие решений, действие, соседские ассамблеи, жеребьевка, публичная служба, электронное голосование.

D. O. Pechenyk, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

B. BARBER ABOUT INSTITUTIONAL DIMENSION OF STRONG DEMOCRACY

In this article the author examines the characteristics of the process of strong democracy institutionalization, the necessary tools and mechanisms. The three key aspects of institutionalization such as talk, decision-making and action are analyzed. The twelve fundamental strategic theses of strong democracy program that should be implemented into the socio-political practice, and eventually into the economic sphere are studied.

Keywords: strong democracy, institutionalization, talk, decision-making, action, neighborhood assemblies, election by lot, public service, electronic voting.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 168.522

О. Ю. Павлова, д-р філос. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВІЗУАЛЬНІ ПРАКТИКИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУРИ ПРЕМОДЕРНУ

Стаття присвячена дослідженню соціокультурної динаміки культури Премодерну. Доводиться, що логіка культурних трансформацій відповідає диференціації процесів виробництва, розподілу, споживання, насолоди, а також історичним модифікаціям людських потреб і здібностей. Обґрунтовується пріоритет візуальних практик в організації структури здібностей суб'єкта.

Ключові слова: візуальні практики, Премодерн, культура.

Бачення людини не є просто фізіологічною реакцією організму. Воно обумовлено культурно-історичними практиками і, само по собі, має процесуальний характер. Саме тому наголос у розумінні зорового механізму ставиться на його функціонуванні як соціокультурної практики. Ця перспектива дослідження представлена в працях Н. Мірзоева, В. Мітчела, К. Моксея, М. Фуко. Дана постановка проблеми дозволяє: по-перше, уникнути абсолютизації суб'єкт-об'єктної опозиції (тим більш

ця теза є важливою в контексті культури Премодерну); по-друге, зрозуміти логіку функціонування візуальних практик в динаміці диференціації процесу виробництва – розподілу – споживання – насолоди у різноманітності їх історичних форм і у відповідності до культурної типології. Своєрідність культури Премодерну, не дивлячись на її типологічну єдність, дозволяє виявити декілька стадій зазначеного процесу диференціації, а, отже, відзначити трансформаційний потенціал даного типу куль-